

LIETUVOS SKAITMENINĖ ŽURNALINĖ PERIODIKA

Gabija Velykytė

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Kūrybinių industrijų fakultetas
Trakų g. 1, 01132 Vilnius
El. paštas velykytegabija@gmail.com
<https://ror.org/02x3e4q36>

Santrauka. *Straipsnyje analizuojamas 2021 m. Lietuvoje leistų žurnalų perėjimas į skaitmeninę erdvę. Siekiama atskleisti Lietuvos žurnalų skaitmenizacijos aspektus bei ištirti, kiek žurnalų turi skaitmenines versijas, kokie žurnalai tampa skaitmeniniai, kas lemia jų perėjimą į skaitmeninę erdvę. Nustatyta, kad šiandieninėje Lietuvoje tik trečdalis žurnalų turi skaitmenines versijas. Žurnalų perėjimą į skaitmeninę erdvę lemia leidėjų noras suteikti galimybę skaitytojams pasiekti žurnalą įvairiais kanalais bei galimybė pasiekti didesnę skaitytojų srautą. Svarbus aspektas, kuris skatina žurnalų perėjimą į skaitmeninę erdvę – įvairių rėmimo organizacijų reikalavimas didinti prieigos formas. Leidėjai renkasi žurnalo skelbimo platformas bei formatus atsižvelgdami į tai, kad žurnalo įkėlimo procesas būtų nesudėtingas ir neprireiktų papildomų sąnaudų. Ištirta, jog žurnalo skaitmeninės versijos apmokestinimas Lietuvoje yra ypač reikšmingas. Aptikta problema, kad leidėjai retai įformina skaitmenines versijas, priskirdami joms atskirus ISSN numerius. Priežastis – nežinojimas apie reikalavimą, jog to paties žurnalo spausdintinė ir skaitmeninė versijos privalo turėti atskirus ISSN numerius. Šiuo metu žurnalų skaitmenizacijos procesas dar tik pradeda plėtotis: leidėjai neskuba susipažinti su skaitmeninės žurnalinės periodikos leidybos reikalavimais, žurnalų skaitmeninės versijos yra gan primityvios, trūksta kokybiškų, interaktyvių, patrauklių skaitmeninių žurnalų versijų.*

Reikšminiai žodžiai: *skaitmenizacija, žurnalai, periodika.*

Received: 2022 09 21. Accepted: 2024 08 29.

Copyright © 2024 Gabija Velykytė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Summary. *The article analyzes the transition of magazines published in Lithuania in 2021 to the digital space. The aim is to reveal the aspects of magazine digitization in Lithuania and investigate the percentage of magazines which already have digital versions, which magazines have become digital, and what determines the digitization of magazines. It has been established that only a third of magazines have digital versions in today's Lithuania. The digitization of magazines is driven by the desire of publishers to give readers access to the magazine through a broader range of channels along with the ability to reach a more significant flow of readers. An important aspect that promotes the digitization of magazines is the demand from various sponsoring organizations to increase access forms. Publishers choose magazine hosting platforms and formats to keep the magazine hosting process straightforward and cost-efficient. It has been investigated that the taxation of the magazine's digital version in Lithuania is an infrequent phenomenon. An issue has been determined that publishers rarely formalize digital versions by assigning them separate ISSNs. The reason is the ignorance of the requirement that the printed and digital versions of the same journal must have separate ISSNs. Currently, the digitization of magazines is still evolving: publishers are in no hurry to get acquainted with the requirements for publishing digital magazines, digital versions of magazines are generally basic, and there is a lack of high-quality, interactive, attractive arrangements of digital magazines.*

Keywords: *digitalization, magazine, periodical.*

ĮVADINĖS PASTABOS

Atsiradus pirmiesiems interneto žinių portalams spausdintinė periodika po truputį pradeda prarasti savo pozicijas rinkoje. Šis procesas vyksta todėl, kad skaitmeniniu būdu naujienos skaitytoją pasiekia greičiau, efektyviau ir patiriant mažesnes išlaidas. Interneto populiarėjimas ir socialinės žiniasklaidos atsiradimas paskatino leidėjus atsižvelgti į visiško skaitmeninio turinio galimybes. Tradicinėje žiniasklaidoje pajamos iš reklamos sumažėjo, tad dominuojančio spausdintinio žurnalo verslo modeliu imta abejoti. Nors atrodo, kad žurnalų perėjimas į skaitmeninę erdvę Lietuvoje – sparčiai populiarėjantis procesas (jau kurį laiką skaitome elektronines knygas, klausomės muzikos skirtingose platformose, lankomės virtualiose parodose, restoranuose vartome skaitmeninius meniu ir t. t.), vis dėlto, analizuojant skaitmeninės

žurnalinės periodikos situaciją Lietuvoje, pastebima, jog masiškai platinamų žurnalų perkėlimas į skaitmeninę erdvę kol kas yra mažai pažengęs procesas. Leidėjai neskuba perkelti žurnalų į skaitmeninę erdvę. Tačiau to negalima teigti apie mokslo žurnalus, kurių skaitmenizacija Lietuvoje yra ypač pažengusi. Šis kontrastas liudija, kad egzistuoja gana ryškus žurnalinės periodikos sektorių skirtumas, bet kokio jis ryškumo skirtingose žurnalų kategorijose, nežinoma. Kyla poreikis įvertinti šio sektoriaus skaitmenizacijos lygį, išryškinti esminius pasiekimus ir problemas.

Tyrimo objektas – Lietuvoje leidžiami skaitmeniniai žurnalai. Analizuojami aspektai: ISSN numerio naudojimas skaitmeninei versijai, skaitmeninės versijos sklaidos būdai, skaitmeninių žurnalų rūšys. Iš viso buvo tiriamas 351 žurnalas. Atsiribojama nuo mokslo žurnalų, nes šis nišinis žurnalinės periodikos žanras yra beveik visiškai skaitmenizuotas, turi aiškiai išreikštą tikslinę auditoriją. Taip pat netiriami ir kryžiažodžių bei galvosūkių žurnalai, kurie tik leidybos forma, bet ne turinio organizavimo pagrindu priskiriami šiai periodikos rūšiai. Stengtasi, kad tyrimas apimtų kuo įvairesnio periodiškumo ir tipo leidinius, leistus 2021 m. Lietuvoje.

Tikslas – ištirti žurnalinės periodikos perėjimo į skaitmeninę erdvę situaciją Lietuvoje.

Uždaviniai: 1) apžvelgti Lietuvos žurnalinę periodiką; 2) surinkus duomenis apie žurnalinę periodiką Lietuvoje, nustatyti žurnalų perėjimo į skaitmeninę erdvę aspektus; 3) atskleisti, kodėl žurnalų leidyklose vyksta žurnalų perėjimo į skaitmeninę erdvę procesai.

Tyrimų apžvalga. Atliktas tyrimas unikalus tuo, kad Lietuvos žurnalinė periodika buvo tirta vos keliais aspektais. Žurnalinės periodikos, kaip atskiro tipo, perėjimas į skaitmeninę erdvę Lietuvoje kol kas nebuvo tirtas. Žurnalinę periodiką Lietuvoje daugiausia tyrinėjo Vytas Urbonas. Jis kūrė žurnalų analizės sistemas, naudojo tipologinius modelius¹. V. Urbonas aprašė žurnalistikos teoriją ir praktiką, rašė apie žurnalistikos istoriją, tyrė periodinius leidinius. Tarptautinių daugiakalbių lietuviškųjų periodinių leidinių leidybą 1904–1940 m. bei profesionaliosios leidybos ir raidos 1823–1940 m. istoriją tyrė Tomas Petreikis. Vilniaus lietuvių periodinius leidinius 1904–1940 m. nagrinėjo Mirga Marija Griškevičienė ir Zofija Milda Petrauskienė². Buvo tiriamas tuo metu leidžiamų laikraščių ir žurnalų skaičius bei periodiškumas. Ar

¹ URBONAS, Vytas. *Lietuvių žurnalas: Nuo pirmojo numerio iki šių dienų*. Vilnius, 1993.

² GRIŠKEVIČIENĖ, Mirga Marija; PETRAUSKIENĖ, Zofija Milda. Vilniaus lietuvių periodiniai leidiniai (1904–1940). *Knygotyra*, 1993, t. 26, nr. 19, p. 51–57.

skaitmeninis formatas gali pakenkti leidybos ir spausdinimo pramonei ir neigiamai paveikti šios pramonės šakos įmonių veiklą ir egzistavimą, tyrė Mykola Korinko ir Gnatas Zhelikhovskyi³. Tyrimo metu buvo atskleista, jog leidybos ir poligrafijos pramonė Ukrainoje nėra prioritetas valstybinio finansavimo objektas, jos plėtra daugiausia vykdoma nuosavomis ir skolintomis lėšomis, todėl būtina įdiegti investicijų pritraukimo sistemą, remiantis palankių sąlygų potencialiems investuotojams sudarymu. Taip pat buvo pabrėžiami du labai svarbūs faktoriai – kova su skaitmeniniu piratavimu ir autorių teisių apsaugos programų plėtojimas. Sofia P. Caldeira spausdintus ir skaitmeninius mados žurnalus lygino su socialiniais tinklais. Atskleista, jog spausdinti žurnalai, koreliuojantys su socialiniais tinklais, turi didesnę šansą išsilaikyti rinkoje. Oro uostų leidžiamų žurnalų specifikaciją aptarė Sławomiras Gawroński ir Paweł Piątkiewicz⁴. Oro uostų žurnalai aprašomi kaip reklaminiai, skirti komunikacijai. Tikiybinių žurnalų perėjimo į skaitmeninę erdvę aspektus tyrė Nicolae Dascălu⁵. Straipsnyje buvo siekiama atskleisti, kaip teologinis ir dvasinis turinys ne iš karto prisitaiko prie technologinių naujovių, todėl spaustuvė išlieka religinės komunikacijos apmąstymų erdve tarp greitų pokyčių galimybių ir pavojų. Perėjimas į skaitmeninę erdvę reikalauja pusiausvyros tarp tradicijos ir atsinaujinimo. Būtent transformaciją perkeliant žurnalą į skaitmeninę erdvę tyrė Emira Bajcinca⁶. Straipsnyje teigiama, jog žurnalo perėjimas į skaitmeninę erdvę „nebuvo tik esamo turinio kopijavimas ir įklijavimas: atvirkščiai, šios transformacijos metu žiniasklaida turėjo keisti savo turinį“ (p. 8). Straipsnyje pateikti žurnalo *Kosovarja* pokyčiai ir aprašoma, ką auditorijai siūlo internetinė žurnalo versija. Taip pat atskleidžiama, kuo internetinių žurnalų turinys skiriasi nuo to, kas auditorijai buvo siūloma XX a. Vaikų žurnalų perėjimą į skaitmeninę erdvę analizavo Meltem Erinçmen Kânoğlu⁷. Straipsnyje akcen-

3 KORINKO, Mykola; ZHELIKHOVSKYI, Gnat. The problems and challenges of modern publishing and printing industry of Ukraine. *Information & Media*, 2020, is. 89, p. 8–16.

4 GAWROŃSKI, Sławomir; PIĄTKIEWICZ, Paweł. The specificity of airport magazines as custom publishing press roles, functions and research tools. *Knygotyra*, 2018, t. 71, p. 57–70.

5 DASCĂLU, Nicolae et al. The orthodox religious publications in Romania from the classical printing to online editions. *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Theologia Orthodoxa*, 2020, is. 65 (2), p. 71–81.

6 BAJCINCA, Emira. The consequences of digitization and challenges to Kosovar magazines in the era of social media. *Information & Media*, 2024, is. 99, p. 8–22.

7 KÂNOĞLU, Meltem Erinçmen. The shift of children's magazines into digital medium: Case of TRT children's magazine. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 2018, is. 8, nr. 16, p. 204–228.

tuojama, kad vaikų žurnalai skaitmeninėje erdvėje skatina vaikų medijų raštingumą, tačiau leidėjai susiduria su iššūkiais kurti skaitmenines versijas šiems žurnalams. Apie skaitmeninių išteklių leidybą ir ilgalaikį saugojimą tyrimą atliko Regina Varnienė ir Aušra Vaškevičienė. Tirta elektroninės leidybos raida ir dabartinė būklė Lietuvoje⁸. Skaitmeninių serialinių leidinių leidybą Lietuvoje 1996–2011 m. tyrė Lina Šarlauskienė⁹. Taip pat yra ir keletas magistro baigiamųjų darbų, kurie susiję su skaitmenine leidyba. Gintarė Gudaitytė 2011 m. nagrinėjo skaitmeninės leidybos tendencijas Lietuvoje ir pasaulyje¹⁰. Lietuvos kultūrinę periodiką analizavo Vaiva Kuodytė¹¹. Šie tyrimai svarbūs suvokiant žurnalinės periodikos skaitmenizacijos raidą, bet duomenų išsamumas gerokai atsilieka nuo šių dienų aktualijų. Nors yra tiriama atskirų rūšių bei tipų žurnalai ir skaitmenizacijos procesai, tyrimų, kurie atskleistų skaitmeninių žurnalų specifikaciją, nėra. Iškyla poreikis naujai pažvelgti į dinamiškai kintančią situaciją ir sparčiai atsinaujinančius skaitmenizacijos poreikius.

Šaltiniai. Duomenys apie žurnalus rinkti iš einamosios valstybinės bibliografijos leidinio *Bibliografijos žinios. Serialiniai leidiniai, 2019*¹², kuriame skelbiami Lietuvoje išleistų spausdintinių žurnalų bibliografiniai įrašai. Įrašai skelbti su nuoroda į tuo metu buvusį Nacionalinės bibliografijos duomenų banką (NBDB). Tačiau nuo 2021 m. liepos 13 d. NBDB kaip atskira bibliografinių duomenų bazė buvo panaikinta, duomenis integruojant į elektroninę paslaugų portalą *iBiblioteka*¹³. Tyrimo autoriai Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos specialistai pateikė 2021 m. leidžiamų skaitmeninių žurnalų, neturinčių spausdintinių analogų, sąrašą. Portale pateikiama informacija apie leidėjus, leidimo metus, ISSN numerius ir t. t. Taip pat buvo atliekama *de visu*

8 VARNIENĖ, Regina; VAŠKEVIČIENĖ, Aušra. Elektroninių išteklių leidyba ir ilgalaikis išsaugojimas. *Relevant Tomorrow*, 2001, p. 39–48.

9 ŠARLAUSKIENĖ, Lina. Skaitmeninių serialinių leidinių leidyba Lietuvoje 1996–2011 m. *Knygotyra*, 2012, t. 59, p. 131–139.

10 GUDAITYTĖ, Gintarė. *El. leidyba – pasaulio tendencijos ir Lietuvos realijos*. Magistro baigiamasis darbas. Kaunas, 2011. Prieiga per internetą: <<https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1952766/datastreams/MAIN/content>>.

11 KUODYTĖ, Vaiva. *Lietuvos kultūrinė periodika: situacija ir specifika*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius, 2011. Prieiga per internetą: <<https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2013637/datastreams/MAIN/content>>.

12 *Bibliografijos žinios. Serialiniai leidiniai. Lietuvos valstybinės bibliografijos rodyklė: 2019*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2020, p. 19. Prieiga per internetą: <https://drive.google.com/file/d/1x2PI256jf-9rpm6Qzj2uf_7zL2S6L8p_/view>.

13 Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema. *iBiblioteka* [interaktyvus]. N. d. [žiūrėta 2022 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ibiblioteka.lt/metis/>>.

nagrinėjimų žurnalų analizė. Naudojantis šiais šaltiniais buvo sudaryta duomenų analizės matrica.

Metodologiniai sprendimai. Siekiant išanalizuoti, kiek ir kokio tipo žurnalai Lietuvoje turi skaitmenines versijas, buvo sudaryta duomenų bazė. Bibliografiniams ir kitiems duomenims apdoroti buvo pasitelkiama *Microsoft Excel* programa. Į ją buvo įtraukti visi 2021 m. leidžiami žurnalai su objekto apibrėžtyje nurodytomis išimtimis. Jų skaičius siekė 351. Duomenys apie tiriamus žurnalus klasifikuoti pagal 17 požymių: leidinio pavadinimas, leidimo pradžia, periodiškumas, atskiras ISSN numerio buvimas skaitmeninei formai, skaitmeninės versijos leidimo pradžia, skaitmeninės versijos apmokestinimas, leidėjas, rėmimo statusas (remiamas ar neremiamas), komerciškumas (komercinis ar nekomercinis), leidinio forma, skaitmeninės versijos prieiga, skaitmeninės versijos formatas, skaitmeninės versijos platforma, skaitmeninės versijos archyvai, skaitmeninės versijos ištrauka, kalba, rūšis.

Siekiant išsiaiškinti žurnalų redakcijų požiūrį į žurnalų perkėlimo į skaitmeninę erdvę poreikį, informacija rinkta struktūruotu interviu (1 lentelė). Ištyrus žurnalinės periodikos perkėlimo į skaitmeninę erdvę kiekybinius aspektus buvo suformuluoti klausimai leidėjams. Iš teorinių ir statistinių duomenų analizės atsiskleidė tam tikri leidėjų elgesio modeliai. Atsirado galimybė sužinoti, kodėl leidėjai perkelia žurnalus į skaitmeninę erdvę, kaip vyksta šis procesas, ar jie laikosi visų nurodytų reikalavimų, kaip skaitmeniniai žurnalai siejasi su valstybės parama.

1 LENTELĖ. Interviu klausimų sandara

Blokas	Klausimų grupės
Skaitmenizacija	Apsisprendimas dėl žurnalo skaitmeninio turinio pateikimo bei skaitmenizacijos pridėtinė vertė
	Skaitmeninio žurnalo formatas ir skelbimo platforma
Pajamos	Skaitmeninės versijos apmokestinimas
	Valstybės parama
ISSN	ISSN numerio suteikimas skaitmeninei versijai

Sudaryta autorės

Klausimai buvo pritaikyti kiekvienam žurnalui, juos sudarant buvo atsižvelgiama į žurnalui atstovaujantį respondentą ir žurnalo skaitmeninės versijos pobūdį. Iš viso buvo atrinkti ir apklausti 8 respondentai.

ŽURNALINĖ PERIODIKA

Remiantis *Lietuvos leidybos statistika* (2021), 2020 m. buvo leidžiami net 528 žurnalai. Metinis tiražas siekė 38 757 egzempliorius. Daugiausiai žurnalų leidę leidėjai: „UPG Baltic“ (45 žurnalai), „Presa“ (40), „Jūsų Flintas“ (33) ir „SS leidyba“ (32)¹⁴. Statistikoje taip pat išskiriamos ir žurnalų tikslinės grupės – žurnalai, skirti specifinei skaitytojų auditorijai (moksliniai, profesiniai, įstaigų ir t. t. leidiniai), bei žurnalai, skirti plačiai skaitytojų auditorijai (politiniai, praktiniai ir panašūs žurnalai, vaikams ir jaunimui skirti leidiniai).

Populiariaji žurnalai – tai masiniam vartojimui skirti leidiniai, paprastai skirti pramogoms, gyvenimo būdui, naujienoms ir bendro pobūdžio temoms. Šie žurnalai skiriasi nuo mokslinių žurnalų ar nišinių leidinių tuo, kad jais siekiama pasiekti plačią auditoriją. Juose dažnai būna patrauklių vaizdinių, prieinamos kalbos ir plačiam skaitytojų ratui patrauklaus turinio. Atsižvelgiant į šiuos kriterijus bus tiriami tik šios kategorijos žurnalai. Kadangi žurnalų rūšies nustatymas yra gan individualus procesas, buvo atsižvelgta į literatūroje pateiktus terminus bei žurnaluose ir jų internetinėse svetainėse naudojamus aprašymus ir taip nustatyta, į kokias grupes dažniausiai išskiriami populiariaji žurnalai. Specializuoti žurnalai yra plačiai vartojamas terminas, apibūdinantis žurnalų rūšį. Jis aprašomas ne tik literatūroje, kurioje tiriama žurnalinė periodika, tačiau plačiai taikomas ir žurnalų prenumeratos svetainėse. Žurnalų prenumeratos svetainėse žurnalų rūšys yra suskirstytos į siauresnius segmentus, pvz.: *moterims, gyvenimo būdas, maistas, grožis* ir t. t. Taip segmentuojami žurnalai gali būti atsižvelgiant į skaitytojų pomėgius, lytį, amžių ir t. t. Internetinėse prenumeratos platformose galimas asortimento kryžminis pateikimas, kuris leidžia vieną pavadinimą priskirti keletui kategorijų. Tačiau dažniausiai tokie žurnalai yra lengvo turinio, kupini įvairių fotografijų, skaitomi norint atsipalaiduoti ar tiesiog leisti laisvą laiką.

Kultūrinius žurnalus išskirti buvo kiek paprasčiau, nes dažniausiai juose pateikiama informacija apie kultūrą, literatūrą, meną, kiną, muziką, teatrą, architektūrą ir t. t. Tikybiniai žurnalai labiausiai išsiskiria savo turiniu – juose rašoma apie tikėjimą. Vaikų žurnalų pagrindinis bruožas – skaitytojų amžius. Dažniausiai tokie žurnalai skirstomi į žurnalus vaikams ir paaugliams.

14 MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima. *Lietuvos leidybos statistika 2020* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos ir komunikacijos mokslų departamentas, 2021 [žiūrėta 2022 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/Leidybos_statistika_2020.pdf>.

Reklaminiai žurnalai išskiriami pagal savo paskirtį – siekį parduoti norimą produktą.

Šiame straipsnyje taip pat pasirinkta ir minėta *remiamų / neremiamų* leidinių klasifikacija. Lietuvoje šiuo metu spausdintiems ir skaitmeniniams periodiniams leidiniams taikomas tik 5 proc. lengvatinis tarifas. Deimantas Jastramskis teigia, jog „sistemiškesnė valstybės skiriamos paramos žiniasklaidai iš biudžeto politika Lietuvoje pradėta formuoti 1996 m., priėmus Visuomenės informavimo įstatymą, kuriame įteisinta, kad valstybės finansinė parama viešosios informacijos rengėjams yra teikiama tik per Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą (SRTRF¹⁵), o į SRTRF lėšas iš valstybės biudžeto kasmet skiria Seimas“¹⁶. Fondas konkurso tvarka teikia paramą periodinei spaudai Lietuvoje. Taip pat šiuo metu kultūrinė periodika yra remiama Lietuvos kultūros tarybos (LKT) programos.

Žurnalai gali būti remiami ir privačių įmonių ar asmenų, pavyzdžiui, žurnalas *Rožinis gyvenimas* yra remiamas *Pfizer Luxembourg SARL* filialo Lietuvoje¹⁷. Rėmimas gali būti svarbus aspektas žurnalams renkantis pereiti į skaitmeninę erdvę. Tiriant tik spausdintinius leidinius rasta 220 neremiamų žurnalų ir tik 6 remiami žurnalai. Žvelgiant į skaitmenines versijas turinčius žurnalus nustatyta, jog 28 žurnalai yra remiami, o 81 žurnalas – neremiamas. Palyginus spausdintinių ir skaitmeninių žurnalų rėmimą ištirta, jog dažniausiai remiami žurnalai turi skaitmenines versijas (pvz., *Darys*, *Metai*). Norint išsiaiškinti skaitmeninių žurnalų rėmimo tendencijas, pravartu ištirti, kokių rūšių žurnalai įprastai yra remiami. Apžvelgus remiamų skaitmeninių žurnalų rūšis, daugiausiai rasta kultūrinių žurnalų, jų skaičius siekia net 28 (pvz., *Radviliškio kraštas*, *Teatro žurnalas*). Taip yra todėl, jog būtent kultūrinė periodika yra remiama LKT bei SRTRF. Vyriausybės nutarime Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“¹⁸ yra pateikiami valstybės kultūros politikos tikslai:

- 1) išsaugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą;
- 2) skatinti kūrybą ir meno įvairovę;
- 3) plėtoti informacinę visuomenę;
- 4) skatinti nacionalinės kultūros atvirumą;
- 5) sudaryti sąlygas visuomenei dalyvauti kultūroje ir ją vartoti.

15 2023 m. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą pakeitė Medijų rėmimo fondas.

16 JASTRAMSKIS, Deimantas. Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje. *Informacijos mokslai*, 2013, t. 63, p. 7.

17 Informacija nurodoma žurnalo antrame puslapyje.

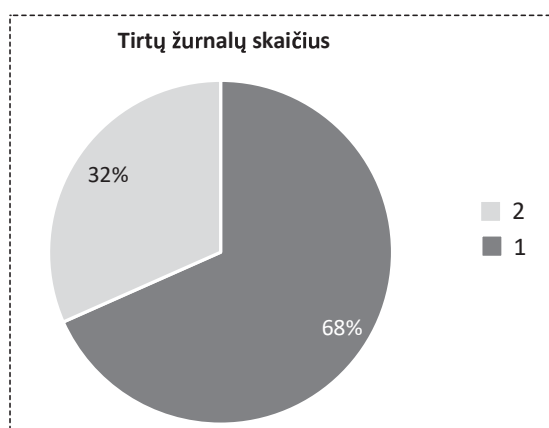
18 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“. *Teisės aktai*. Vilnius, 2002, p. 535–545. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.132646>>.

Kultūrinių žurnalų perėjimas į skaitmeninę erdvę prisideda prie šių tikslų įgyvendinimo. Skaitmeninių žurnalų skelbimas internetinėje erdvėje sudaro sąlygas plačiai visuomenei lengvai prieiti prie kultūrinės žurnalinės periodikos išteklių.

Kitas analizuojant žurnalinę periodiką svarbus aspektas – leidėjai. Žurnalai gali būti leidžiami tiek pavienių asmenų, tiek tam tikrų įmonių, įstaigų ar specialių leidyklų. Leidėjai gali būti klasifikuojami ir pagal įmonės veiklos rūšis: individuali įmonė, uždaroji akcinė bendrovė, viešoji įstaiga, mažoji bendrija. Viešoji įstaiga yra ne pelno siekiantis juridinis asmuo, kuris vykdo visuomenei naudingą veiklą. Tokio tipo leidėjai dažniausiai yra įvairių miestų bibliotekos, savivaldybės ir t. t., šiame straipsnyje tokių įmonių ir įstaigų leidžiami žurnalai bus įvardijami kaip *nekomerciniai*. *Komerciniai* žurnalai yra leidžiami privačių asmenų, įmonių ir t. t. Dažniausiai tokio tipo leidyklos ar privatus asmenys yra siekiantys pelno.

ŽURNALINĖS PERIODIKOS PERĖJIMAS Į SKAITMENINĘ ERDVĘ

Išnagrinėjus surinktus pavyzdžius paaiškėjo, kad iš 351 leidžiamo žurnalo 240 žurnalų yra spausdintiniai (pvz., *Būrėja*, *Naminukas*, *TV antena*), o 111 žurnalų turi ir spausdintinę, ir skaitmeninę versijas (pvz., *60+*, *Bravissimo*, *Mūsų balsas Europoje*). Duomenys rodo, kad spausdintiniai žurnalai sudaro didžiąją dalį (68 proc.) visų žurnalų. Spausdintiniai žurnalai, turintys skaitmenines versijas, sudaro 32 proc. tirtų žurnalų (1 pav.).

1 PAV. Tirtų žurnalų pasiskirstymas pagal formą. Sudaryta autorės remiantis pačios sudaryta duomenų baze.

Pateikti duomenys rodo, jog Lietuvoje vis dar vyrauja spausdintiniai žurnalai. Tačiau vis daugiau žurnalų įgyja skaitmeninę versiją. Norint sužinoti skaitmenizacijos priežastis buvo apklausti žurnalų atstovai (vyr. redaktoriai, projektų vadovai, komunikacijos atstovai ir t. t.). Išanalizavus interviu buvo išskirtos trys kokybinės kategorijos: *nauda skaitytojui*, *nauda žurnalui* ir *reikalavimas*. Pirmoji kategorija (nauda skaitytojui) akcentuoja tai, kad žurnalo skaitmenizacija vyksta dėl žurnalo skaitytojų. Iš šios kategorijos galima išskirti šiek tiek siauresnes subkategorijas. Pirmoji – pasiekiamumas. Skaitytojai, kurie neturi galimybių įsigyti popierinių versijų, gali bet kuriuo metu internete susirasti savo mėgstamo žurnalo skaitmeninę versiją ir skaityti. Antroji – žurnalo pritaikymas skaitmeninėms technologijoms. Skaitytojams suteikiama galimybė skaityti ne tik žurnalo spausdintinę versiją, bet ir pasiekti žurnalą naudojantis tokiais įrenginiais kaip mobilusis telefonas, planšetinis kompiuteris, skaityklė ir t. t. Trečioji – tvarumas. Skaitytojams, kurie propaguoja tvarų gyvenimą ir nori sumažinti popieriaus gamybos mastus, suteikiama alternatyva – žurnalo skaitymas naudojantis elektroniniais įrenginiais. Antroji kategorija (nauda žurnalui) akcentuoja naudą, kurią skaitmenizacija suteikia pačiam žurnalui. Išskirta subkategorija – didesnė informacijos sklaida. Dauguma žurnalų atstovų teigė, jog žurnalo skaitmenizacija padeda pritraukti papildomų skaitytojų, o ilgainiui netgi gali pritraukti ir žurnalo skaitmeninės versijos pirkėjų. Trečioji kategorija (reikalavimas) akcentuoja tai, kad kartais žurnalų leidėjai tiesiog privalo pateikti skaitmenines versijas. Išskirta subkategorija – SRTRF pateikta nuostata dėl žurnalo skaitmeninės versijos.

SKLAIDOS FORMATAI IR PLATFORMOS

Analizuodama skaitmeninio formato žurnalus straipsnyje „The future of digital magazine publishing“¹⁹ Dora Santos Silva nurodo, kad gali būti dviejų tipų žurnalų perėjimas į skaitmeninę erdvę. Pirmasis būdas – kai į skaitmeninę erdvę perkeliama visiškai analogiška spausdintinio žurnalo versija, ji dažniausiai pateikiama PDF formatu. Antrasis būdas, kaip teigiama, daug efektyvesnis ir labiau atitinkantis skaitmeninio žurnalo apibūdinimą – žurnalas yra interaktyvus ir sukurtas būtent skaitmeninei platformai. Interaktyvūs žurnalai straipsnyje apibūdinami taip:

¹⁹ SANTOS SILVA, Dora. The future of digital magazine publishing. *Information Services & Use*, 2011, is. 31, no. 3–4, p. 301–310.

- tokios žurnalo versijos turi būti pritaikytos skaitytojams, kurie skaito naudodami įvairius įrenginius: kompiuterius, mobiliuosius telefonus ir t. t., taip pat turėtų būti papildytos skaitmeniniais priedais, pvz., animacijos, vaizdo įrašai ir t. t.;
- interaktyviuose žurnaluose turi būti sukurta galimybė skaitytojui atlikti tam tikrus veiksmus: pasidalinti savo mintimis komentaruose, užpildyti apklausą, atsisiųsti papildomą turinį, užsiregistruoti narystei, pasidalinti žurnalu socialiniuose tinkluose ir t. t.;
- interaktyviuose žurnaluose gali būti dedamos reklamos, kurios turėtų tiesiogines nuorodas.

Atsižvelgiant į šiuos aspektus galima teigti, kad dauguma Lietuvos žurnalų, pereinančių į skaitmeninę erdvę, atitinka pirmąjį variantą – pateikiami analogiškai spausdintoms versijoms, o iš dalies interaktyvių žurnalų yra tik maža dalis.

Analizuojant Lietuvos skaitmeninių žurnalų leidybos situaciją, nustatyta, kad plačiai naudojami du skaitmeninės leidybos formatai: HTML ir PDF. PDF formatas apibūdinamas kaip atvirojo standarto formatas, kuris gali būti atsisiųstas internetu arba platinamas el. paštu bei tam tikrais diskais. Šio formato dokumentai gali būti peržiūrimi kompiuteriuose, planšetiniuose kompiuteriuose arba mobiliuosiuose telefonuose. Taip pat išvelgiami ir šios platformos plusai: ši platforma yra lengvai eksportuojama naudojant interaktyvias funkcijas. PDF formatas žurnalų leidybai yra patogus tuo, kad galima identišškai pateikti dokumentą, kuris atrodys lygiai taip pat visuose įrenginiuose. Tai ypač aktualu žurnalų leidybai dėl gausių, įvairaus išdėstymo fotografijų pateikimo ir užtikrinimo, kad viskas liks savo vietose. Kaip trūkumas įvardyta tai, kad planšetiniuose kompiuteriuose ir mobiliuosiuose telefonuose, PDF formato skaitytuvuose interaktyvios funkcijos yra ypač ribotos²⁰. HTML formatas yra apibūdinamas kaip kodų kalba pagrįstas tekstas ir vaizdai, skelbiami tinklalapiuose ir peržiūrimi kompiuteriuose, planšetiniuose kompiuteriuose bei mobiliuosiuose telefonuose. HTML formatu pateiktų žurnalų dizainas kardinaliai skiriasi nuo spausdintinės versijos žurnalų dizaino. HTML formatu 2021 m. buvo pateikti tik 9 Lietuvoje leidžiami žurnalai (pvz., *Metai*, *Mano ūkis*). Žurnalas, pateiktas šiuo formatu, gali būti interaktyvus – turėti nuorodą į prenumeratą, komentarų skiltį ir t. t. Naudojant šį formatą taip pat galima pateikti ir fotografijas,

20 COHEN, Sandee; BURNS, Diane. *Digital publishing with Adobe InDesign CC*. Pearson Education, 2015, p. 9.

įvairias lenteles. Tokio formato žurnalai dedami į interneto svetaines. Taip pat skaitmeniniams žurnalams skaityti gali būti pasirenkamas ir el. knygoms skaityti aktyviai naudojamas EPUB formatas. Šis formatas yra labiau pritaikytas skaityti naudojantis el. įrenginiais nei PDF formatas. Rastas žurnalas *L'Officiel Lithuania*, kuris skaitytojams pateikiamas ir EPUB formatu, tačiau ši versija yra apmokestinama.

Tam tikro failo skaitmeniniai žurnalai skelbiami įvairiose platformose. Dažnu atveju skaitmeniniai žurnalai yra įkeliami į žurnalo pagrindinę svetainę, tačiau leidėjai taip pat naudojami ir ISSUU platforma. Tai nemokama skaitmeninės leidybos platforma, leidžianti leidinių kūrėjams skaitmeniniu būdu dalintis savo turiniu. Čia įkeliamos ne tik žurnalų, bet ir įvairių publikacijų ir knygų skaitmeninės versijos. Ši platforma patogi ne tik leidėjams (dėl nemokamo leidinio skelbimo), bet ir skaitytojams (įkeltas žurnalas visiškai atitinka spausdintą versiją, galima lengvai versti puslapius), platforma puikiai pritaikyta skaityti naudojant ne tik kompiuterius, bet ir planšetinius kompiuterius bei mobiliuosius telefonus. Tokioje platformoje įkelta 31 žurnalas (pvz., *Druska ir pipirai*, *Njuspeipis*). Naudojamos ir kitos analogiškos platformos, tokios kaip *3D FlipBook*, *Yumpu*, *Fliphtml5*, *Joomag*.

Žurnalų atstovų klausta, dėl kokių priežasčių kuriant skaitmeninę žurnalo versiją pasirenkami tam tikri formatai ir platformos. Kaip svarbiausią formato ir platformos pasirinkimo priežastį respondentai įvardijo paprastumą ir patogumą. Tai parodo, jog leidėjams svarbu, kad platforma būtų patogiu naudotis, o skaitmenizacijos procesas neužtruktų daug laiko. Kaip patogią platformą respondentai įvardijo ISSUU. Joje reikia įkelti žurnalą PDF formatu ir taip suformuojama skaitmeninė žurnalo versija. PDF formatu dažniausiai būna pateikiama galutinė versija prieš spausdinimą, tad jos įkėlimas į internetinę erdvę nereikalauja daug papildomo darbo. Tai gali sietis ir su skaitmeninės versijos kūrimo kaina. Kitas svarbus aspektas, paminėtas interviu metu, – archyvavimas. Tai buvo įvardijama kaip priežastis, dėl kurios naudojamosi tam tikromis platformomis. Taip pat vieno interviu metu buvo pateikta naudinga informacija apie spausdintinių žurnalų skaitmeninimą ir archyvavimą, kurie skirti internetinėje erdvėje pateikti senesnių metų leidiniams. Šis procesas buvo nurodomas kaip reikalaujantis nemažai sąnaudų, tačiau respondentas užsiminė apie Lietuvos kultūros tarybos inicijuotą paramą žurnalų skaitmeninimui.

Kitas tirtas aspektas – skaitmeninės versijos apmokestinimas. Lietuvoje skaitmeninės versijos apmokestinimas yra menkai paplitęs reiškinys. Didžioji dalis skaitmenines versijas turinčių žurnalų yra neapmokestinami. Danielis

H. Simonas ir Vrinda Kadiyali²¹ ištyrė žurnalo nemokamos skaitmeninės versijos įtaką spausdintinių leidinių pardavimams. Autoriai nustatė, kad žurnalų skaitmeninės versijos yra puikūs spausdintinių leidinių pakaitalai. Skaitytojas ieškodamas informacijos gali pasirinkti, kuri žurnalo versija jam tinkamesnė. Skaitmeninė versija suteikia nemažai pranašumų – turinys gali būti nuolat atnaujinamas, skelbiamas neribotas turinys, skaitytojai naudodamiesi tam tikrais įrankiais gali greitai susirasti reikiamą informaciją, taip pat didžiulis privalumas – interaktyvumas. Būtent dėl šių priežasčių iškyla grėsmė spausdintinių žurnalų pardavimams. Kita vertus – spausdintinė versija gali pritraukti naujų skaitytojų. Žurnalų skaitmeninės versijos apmokestinimas glaudžiai siejasi su skaitmeninės versijos prenumerata. Tokią paslaugą po truputį pradeda teikti Lietuvos žurnalų leidėjai. Dažnu atveju skaitmeninės versijos prenumerata yra žymiai pigesnė nei spausdintinės, tad skaitytojas, pasirinkdamas skaitmeninės versijos prenumeratą, turi galimybę ir toliau skaityti savo mėgstamą žurnalą, tačiau sutaupyti. Apklausus respondentus paaiškėjo, jog skaitmeninių žurnalų apmokestinimas gali sumažinti žurnalo sklaidos apimtį, o tai yra viena iš svarbiausių skaitmenizacijos priežasčių. Taip pat buvo atkleistas ir leidėjų, kurie apmokestino skaitmeninę versiją, požiūris. Teigiama, kad tokių žurnalų prenumerata nėra paklausi ir žmonės Lietuvoje nėra pratę mokėti pinigų už skaitymą naudojantis elektroniniais įrenginiais. Taip pat apmokestinimo netaiško ir finansavimą gaunantys žurnalai.

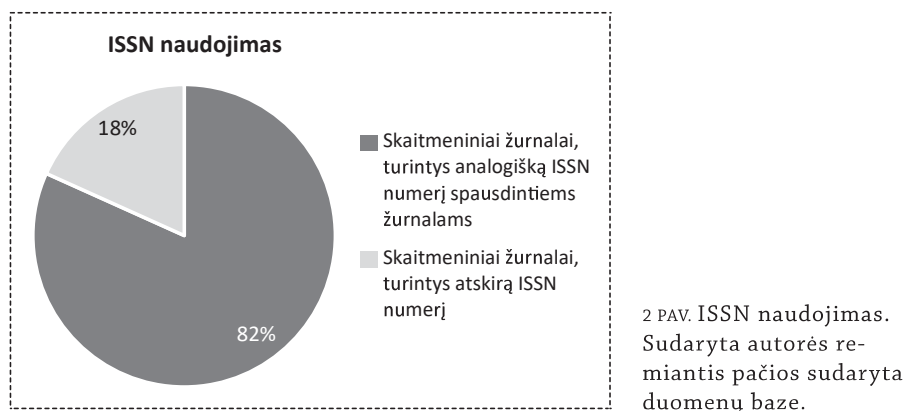
Tyrime skaitmeniniai leidiniai buvo klasifikuojami ta pačia sistema, kaip ir spausdintiniai periodiniai leidiniai, prisidėjo tik viena sritis – *skaitmeninių žurnalų archyvas*. Skaitmeninio periodinio leidinio turinys yra neatsiejamas nuo galimybės greitai pasiekti reikiamą informaciją. Tam galime pasitelkti automatinę paieškos sistemą. Tokiu būdu informacija gali būti pasiekama pagal straipsnių temas, datas, autorius, reikšminius žodžius arba leidinių numerius. Ne visų leidyklų atstovai suteikia galimybę pasinaudoti šia paieškos sistema. Priežastis gali būti ta, kad, suteikiant žurnalams atvirąją prieigą, gali būti prarandamas pelnas už mokamą prenumeratą. Tačiau dauguma skaitmeninių leidinių turi kiekvieno žurnalo numerio duomenų archyvus. Be šios galimybės skaitmeninis žurnalas greičiausiai būtų pasmerktas nesėkmei. Kai kurie leidėjai nusprendžia nekelti žurnalų į skaitmeninę erdvę, tačiau savo internetiniuose puslapiuose

21 SIMON, Daniel H.; KADIYALI, Vrinda. *The effect of a magazine's free digital content on its print circulation: cannibalization or complementarity?* *Information Economics and Policy* [interaktyvus], 2007, is. 19, no. 3–4 [žiūrėta 2022 m. vasario 20 d.]. DOI: 10.1016/j.infoecopol.2007.06.001.

įdeda žurnalų ištraukas, trumpus aprašymus, turinį ir kitą naudingą informaciją, motyvuojančią skaitytoją įsigyti spausdintą leidinio versiją.

INFORMACINIO ĮFORMINIMO FORMALUMAI

Vienas svarbiausių požymių atskirti periodinę spaudą nuo neperiodinės – tarptautinis standartinis serialinio leidinio numeris (angl. *International Standard Serial Number*, ISSN). Tarptautinės standartizacijos organizacijos (ISO) standartas nurodo šio standarto atsiradimo poreikį²². Pagal LR visuomenės informavimo įstatymą, su tam tikromis išimtimis ISSN numeriai periodiniams leidiniams yra privalomi²³. Pagal ISSN standartą, kuriuo turi vadovautis Lietuvos ISSN agentūra ir leidėjai, skaitmeninei viešai prieinamai periodinio leidinio laidai turi būti suteiktas atskiras ISSN numeris.

Išanalizavus žurnalus rasti 86 žurnalai, kurių ISSN numeris yra analogiškas spausdintiniams leidiniams. Tai reiškia, jog leidėjai neįregistravo skaitmeninių versijų kaip atskirų, nepriklausomų žurnalų. Atlikus tyrimą pastebėta, jog leidėjai dažnu atveju neprašo suteikti atskirų ISSN numerių leidiniams. Iš 126 skaitmeninių žurnalų tik 23 žurnalai turi savo originalius ISSN numerius, tai sudaro 18 proc. visų skaitmeninių žurnalų (2 pav.). Tiriant originalių ISSN nu-

²² *Informacija ir dokumentavimas. Tarptautinis standartinis serialinio leidinio numeris (ISSN)* (tapatus ISO 3297:2020), p. 26. Lietuvos standartizacijos departamentas.

²³ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-07-26, Nr. 71-1706. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29884/asr?>>.

merių suteikimą skaitmeninėms žurnalų versijoms, pastebėta tendencija, jog dažniausiai originalus ISSN numeris suteikiamas specializuotiems žurnalams (tokių specializuotų žurnalų, kuriems suteiktas ISSN numeris, rasta 16).

Taigi pastebima, jog atskirų ISSN numerių suteikimas skaitmeniniams žurnalams – retas reiškinys Lietuvoje. Kokybinė turinio analizė atskleidė ISSN numerio suteikimo situaciją Lietuvos leidyklose. Interviu metu buvo nustatyta, jog didžioji dalis žurnalų leidėjų neprašo suteikti skaitmeninėms versijoms atskiro ISSN numerio todėl, jog tapatina skaitmeninę versiją su spausdintiniu žurnalu. Leidėjai yra įsitikinę, kad, kuriant spausdintinei versijai analogišką skaitmeninę versiją, ISSN numeris neturi būti suteikiamas. Antra priežastis – nežinojimas. Leidėjai teigia, kad net nežinojo, kad tokia pareiga yra, taip pat pabrėžė, kad tai daryti nemato prasmės. Kitas aspektas, kodėl nesuteikiamas ISSN numeris skaitmeninei versijai – finansiniai aspektai. Leidėjai nemato reikalo ne tik užsiimti papildomų dokumentų pildymu, bet ir investuoti į atskiro ISSN numerio suteikimą. Tačiau, nesant naujo ISSN numerio skaitmeninei versijai, toks leidinys nepatenka į valstybinės bibliografijos apskaitos sistemą, nevykdomas tvarus skaitmeninio turinio išsaugojimas. Leidybos praktika liudija, kad, spausdintiniam leidiniui nustojus eiti, jo vietą dar kurį laiką užima elektroninė versija, apie kurią leidėjas nepraneša, o nacionalinio publikuotų dokumentų fondo kaupėjai nežino. Todėl savaime sumažėja galimybių užtikrinti skaitmeninio turinio išsaugojimą ir sklaidą naudojantis nacionalinės bibliografijos sistema.

IŠVADOS

1. Išnagrinėjus spausdintinių ir skaitmeninių žurnalų tendencijas, nustatyta, jog šiuo metu Lietuvoje vis dar vyrauja spausdintiniai žurnalai. Skaitmenines versijas turintys žurnalai sudaro tik trečdalį leidžiamų žurnalų. Žurnalų perėjimą į skaitmeninę erdvę lemia daug faktorių: leidėjai, ISSN numerio priskyrimas, parama, komercijos klausimas, periodiškumas. Tiriant žurnalų perėjimo į skaitmeninę erdvę aspektus buvo atkreiptas dėmesys į skaitmeninių žurnalų versijų formatus, dažniausiai jų išskiriami du – PDF ir HTML. Taip pat svarbus perėjimo į skaitmeninę erdvę aspektas – skelbimo platforma. Nustatyta, jog dažniausiai leidėjai skaitmeninius žurnalus skelbia žurnalo internetinėje svetainėje arba ISSUU platformoje, taip pat retais atvejais žurnalai įkeliami ir į ISSUU analogiškas platformas, tokias kaip *3DFlipBook*, *Joomag*, *Yumpu* ir t. t. Labai svarbus klausimas tiriant žurnalinės periodikos perėjimą į skaitmeninę erdvę – ISSN numerio priskyrimas. Nustatyta, jog didžioji dalis

skaitmenines versijas turinčių žurnalų ISSN numerį perima iš spausdintinių žurnalų, t. y. neįgyja savo autentiško ISSN numerio. Skaitmeniniams žurnalams priskiriamas autentiškas ISSN numeris parodo atsakingesnę leidėjo požiūrį į skaitmeninių žurnalų leidybą, tačiau ši tendencija Lietuvoje kol kas plėtojasi gan lėtai.

2. Atlikus interviu su žurnalų atstovais išskirtos pagrindinės priežastys, kurios lemia žurnalų perėjimą į skaitmeninę erdvę: didesnė galimybė pasiekti žurnalą, žurnalo pritaikymas skaitmeninėms technologijoms, tvarumo skatinimas, didesnė informacijos sklaida, remiančiųjų fondų reikalavimai. Interviu bei turinio analizės metodu buvo ištirta, jog remiamų žurnalų perėjimą į skaitmeninę erdvę dažniausiai lemia rėmėjų pateikti reikalavimai – suteikti skaitytojams galimybę skaityti nemokamą žurnalo skaitmeninę versiją internete.

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai

1. *Bibliografijos žinios. Serialiniai leidiniai: Lietuvos valstybinės bibliografijos rodyklė: 2019*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2020. 78 p. Prieiga per internetą: <https://drive.google.com/file/d/1x2PI256jf-9rpm6Qzj2uf_7zL2S6L8p_/view>.
2. Lietuvos kultūros taryba. [žiūrėta 2021 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ltk.lt/>>.
3. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema. *iBiblioteka* [interaktyvus]. [žiūrėta 2022 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ibiblioteka.lt/metis/>>.
4. *Online dictionary for library and information science*. [žiūrėta 2021 m. sausio 14 d.] Prieiga per internetą: <https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_about.aspx>.
5. *Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas*. [žiūrėta 2021 m. sausio 14 d.] Prieiga per internetą: <<https://srtfondas.lt/>>.

Literatūra

6. BAJČINCA, Emira. The consequences of digitization and challenges to Kosovar magazines in the era of social media. *Information & Media*, 2024, is. 99, p. 8–22. Doi: <https://doi.org/10.15388/Im.2024.99.1>
7. COHEN, Sandee; BURNS, Diane. *Digital publishing with Adobe, InDesign, CC: moving beyond print to digital*. San Francisco: Adobe Press, 2015.
8. DASCĂLU, Nicolae *et al.* The orthodox religious publications in Romania from the classical printing to online editions. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai-Theologia Orthodoxa*, 2020, is. 65 (2), p. 71–81. Doi: <http://dx.doi.org/10.24193/subbto.2020.2.05>
9. GAWROŃSKI, Sławomir; PIĄTKIEWICZ, Paweł. The specificity of airport magazines as custom publishing press roles, functions and research tools. *Knygotyra*, 2018, t. 71, p. 57–70. <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2018.71.3>

10. GRIŠKEVIČIENĖ, Mirga Marija; PETRAUSKIENĖ, Zofija Milda. Vilniaus lietuvių periodiniai leidiniai (1904–1940). *Knygotyra*, 1993, t. 26 (19), p. 51–57.
11. GUDAITYTĖ, Gintarė. *El. leidyba – pasaulio tendencijos ir Lietuvos realijos* (Magistro baigiamasis darbas). 2011. Prieiga per internetą: <<https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/123131>>.
12. *Informacija ir dokumentavimas. Tarptautinis standartinis serialinio leidinio numeris (ISSN)* (tapatus ISO 3297:2020), p. 26. Lietuvos standartizacijos departamentas.
13. JANONIS, Osvaldas. *Bibliografijos teorija*: mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009.
14. JASTRAMSKIS, Deimantas. Žiniasklaidos paramos politika Lietuvoje. *Informacijos mokslai*, 2013, t. 63, p. 129–141. DOI:doi.org/10.15388/Im.2013.0.1587
15. KANOĞLU, Meltem Erinçmen. The shift of children's magazines into digital medium: Case of TRT children's magazine. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 2018, is. 8 (16), p. 204–228.
16. *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius: Alma littera, 1997.
17. *Knygotyra*: vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006.
18. KORINKO, Mykola; ZHELIKHOVSKYI, Gnat. The problems and challenges of modern publishing and printing industry of Ukraine. *Information & Media*, 2020, is. 89, p. 8–16. Doi: <https://doi.org/10.15388/Im.2020.89.36>
19. KUODYTĖ, Vaiva. Lietuvos kultūrinė periodika: situacija ir specifika (Magistro baigiamasis darbas). 2011. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:2013637/>>.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 542 „Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų“. Teisės aktai. Vilnius, 2002, p. 535–545. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.132646>>VVISU>.
21. MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima. *Lietuvos leidybos statistika 2020* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos ir komunikacijos mokslų departamentas, 2021 [žiūrėta 2022 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/Leidybos_statistika_2020.pdf>.
22. MORRIS, Sally. *The handbook of journal publishing*. Cambridge. New York: Cambridge University Press, 2013.
23. SANTOS SILVA, Dora. The future of digital magazine publishing. *Information Services & Use*, 2011, is. 31, no. 3–4. DOI: 10.3233/ISU-2012-0661
24. SIMON, Daniel H.; KADIYALI, Vrinda. The effect of a magazine's free digital content on its print circulation: cannibalization or complementarity? *Information Economics and Policy* [interaktyvus], 2007, is. 19, no. 3–4 [žiūrėta 2022 m. vasario 20 d.]. DOI: 10.1016/j.infoeco-pol.2007.06.001
25. ŠARLAUSKIENĖ, Lina. Skaitmeninių serialinių leidinių leidyba Lietuvoje 1996–2011 m. *Knygotyra*, 2012, t. 59, p. 131–139. DOI: 10.15388/kn.v59i0.1111
26. URBONAS, Vytas. *Lietuvių žurnalas*: nuo pirmojo numerio iki šių dienų. Vilnius, 1993.
27. VARNIENĖ, Regina; VAŠKEVIČIENĖ, Aušra. Elektroninių išteklių leidyba ir ilgalaikis išsaugojimas. *Relevant Tomorrow*, 2001, p. 39–48. Doi: <https://doi.org/10.51740/rt.vi.531>